

Stručni rad

INFORMACIJE O KNJIŽNICAMA U DOBA KRIZNIH SITUACIJA I TRENUTNO STANJE SPREMNOSTI

Izv. prof. dr. sc. Matija Varga

Sveučilište Sjever

Dr. sc. Dražen Ružić

III. OŠ Čakovec

Sažetak

Rad temu: „Informacije o knjižnicama u doba kriznih situacija i trenutno stanje spremnosti” prikazuje usluge školske knjižnice u vrijeme epidemije uzrokovane COVID-19 koje se odnose na vrijeme kad je školska knjižnica bila otvorena za korisnike i vrijeme kad je knjižnica bila zatvorena za sve korisnike. Također, u radu će biti prikazani spomenuti online sustavi za pretraživanje repozitorija digitalnih knjižnica te aktivnosti koje je potrebno pokrenuti u vrijeme kriznih situacija unutar procesa koji se odvijaju u knjižnicama.

Ključne riječi: školska knjižnica, krizna situacija, COVID-19, smjernice, informacije, online usluge, epidemiološke mjere.

1. Uvod

Rad je temeljen na istraživačkoj metodi: analiza sadržaja (tj. analizi sadržaja znanstvene i stručne literature) te propisanih protokola u vrijeme krizne situacije.

U trenutku zatvaranja školske knjižnice za korisnike, knjižnica se prilagodila svojim uslugama koje pruža korisnicima u otežanim uvjetima rada putem korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT tehnologije) na način da su dio svoga rada prebacile u virtualni svijet (što je u tom trenutku bila jedina mogućnost).

Tijekom pandemije bolesti COVID-19, svijet je bio jednako pogođen ne samo bolešću već i neizvjesnošću (vjerojatnošću), strahom i drugim negativnim emocijama koje utječu na mentalno zdravlje pojedinca. Jedna od najznačajnijih promjena bila je nagla tranzicija u digitalno okruženje, što je predstavljalo izvor stresa u pogledu svakodnevnog suočavanja s brojnim izazovima u potpuno novim okolnostima tj. turbolentnoj okolini [1].

Školski knjižničari u virtualnom svijetu svojom kreativnošću korisnicima su predstavili različite sadržajima kojima su nastojali zadovoljiti potrebe svojih korisnika kod kojih se povećalo zanimanje za digitalne sadržaje i usluge putem interneta. Istovremeno knjižničari su bili stalna pomoć online i e-podrška svojim korisnicima u kreiranju novih digitalnih sadržaja kao i upotrebi nastavnih materijala uz poštivanje autorskih prava na mrežnim stranicama škole.

2. Virtualni rad školske knjižnice te izazovi

Vrijeme puno izazova uslijed pandemije bolesti uzrokovane koronavirusom, prirodnih katastrofa, prijetnji globalnim sukobom, migracija, inflacije, tehnoloških promjena i dr. odražava se na pojedince i zajednicu u kojoj djeluju knjižnice. Poslovni procesi unutar knjižnica često se mijenjaju kao odgovor na novonastale situacije te brojne i raznolike potrebe korisnika knjižnica: od najmlađih do najstarijih, od osoba dobrog zdravstvenog i socio-ekonomskog statusa do bolesnih, nemoćnih, marginaliziranih, onih koji žive na granici siromaštva ili u beskućništvu, raseljenih osoba i osoba s invaliditetom [2].

Unatoč nagloj promjeni u turbolentno vrijeme koja je dovela do zatvaranja obrazovnih ustanova (osnovnih i srednjih škole, fakulteta i ostalih obrazovnih ustanova), u vrlo kratkom vremenu putem edukacija online i suradnje koja je

dovela do objedinjenja gotovo svih virtualnih školskih knjižnica na jednoj zajedničkoj platformi, školski knjižničari su svoje online usluge i sadržaje učinili ne samo dostupnima već i inovativnima i zanimljivima svojim korisnicima usluga knjižnica.

Školski knjižničari našli su se usred epidemije pred izazovima (koje do tada nisu susretali): (1) praćenje nastave i podrška učiteljima i učenicima putem platforma poput Microsoft Teams-a i Zoom-a, (2) stručna usavršavanja putem LMS Loomen sustava, (3) održavanje online Županijskih stručnih vijeća i (4) održavanje webinarara (pomoću alata MS Teams i/ili Zoom-a), (5) uređivanje mrežnih stranica virtualne školske knjižnice, (6) izrada digitalnih obrazovnih sadržaja kroz snimanja videolekcija, upućivanja korisnika na različite elektronske izvore, ponude novih izvora informacija (e-časopisi, e-lektira, mrežni alati itd.), (7) potpora odgojno-obrazovnom procesu kroz osiguranje građe za e-učenje i e-poučavanje, (8) poštivanje autorskih prava i zaštitu podataka u nastavi na daljinu, (9) upućivanje korisnika na otvorene obrazovne sadržaje, (10) prisjećanje korisnika na odgovornu upotrebu interneta i na elektronsku sigurnost (sprječavanje govora mržnje, čuvanje osobnih podataka, sprječavanje širenja govora mržnje itd.), (11) izrada vlastitih digitalnih sadržaja, (12) organiziranje tematskih izložbi na mrežnim stranicama škole, (13) prikupljanje i organizacija poveznica na izvore ostalih knjižnica s obrazovnim i zabavnim sadržajima namijenjenima korisnicima itd. Sve su to bili izazovi koji su bili postavljeni pred knjižničare te su uspješno realizirani unutar (navedenih) obrazovnih ustanova.

U radu na temu: „Informacije o knjižnicama u doba kriznih situacija i trenutno stanje spremnosti” možemo spomenuti kako smo se susreli i s raznim izazovima i teškoćama [3] poput: (1) nemogućnosti obrade fizičkih poslova u trenucima zatvaranja odgojno-obrazovnih institucija i prijelaza na online suradnju, (2) zatim s manje neposrednog rada s korisnicima, (3) neodržavanjem socijalnih kontakata poput druženja s korisnicima, (4) pojavom psihološkog pritiska izazvanog epidemijom, (5) pojavljivanjem određene neizvjesnosti (vjerojatnosti) kod korisnika uzrokovane otkazivanjem brojnih planiranih aktivnosti itd.

Vrijeme online rada u knjižnicama dovelo je do nekih prednosti u radu školskih knjižničara poput: (1) više individualnog usavršavanja vlastitim istraživanjima, (2) razvoja digitalnih vještina kod knjižničara, (3) dijeljenja primjera dobre prakse, (4)

e-učenja s drugima sudionicima u procesu odvijanja aktivnosti unutar e-knjižnica i od drugih sudionika, (5) organiziranja aktivnosti za poticanje čitanja (npr. „Čitanjem do zvijezda“) i tematskih izložbi na mrežnim stranicama škole itd.

Također, prilikom rada u školskim knjižnicama potrebno je omogućiti i prikazati učenicima i studentima način pretraživanja naslova pomoću online alata za pretraživanje. Jedan od interesantnih e-sustava za pretraživanje naslova dijela je svakako digitalna knjižnica: Library FOI koju koriste brojne osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj: <https://library.foi.hr/lib/687> [5]. Brojna istraživanja [4] pokazuju da snalaženje u današnjem kompleksnom informacijskom okruženju za učenike i studente može predstavljati problem te da se učenici i studenti lakše snalaze u pretraživanju informacija za osobne potrebe nego u traženju informacija koje su potrebne u obrazovnom okruženju. Iako su današnji učenici i studenti svakodnevno okruženi tehnologijom, imaju poteškoća pri pretraživanju radova stručnog i znanstvenog sadržaja te posebice s njihovim vrednovanjem [4], stoga im je potrebna potpora iskusnih knjižničara prilikom vrednovanja djela.

3. Protokoli rada školske knjižnice u vrijeme krizne situacije

Nakon početnog povratka učenika u školu, školski knjižničari su u sklopu protokola rada školske knjižnice trebali: (1) ograničiti broj korisnika u knjižnici (2-5 učenika), (2) uvesti razrednu posudbu lektirnih naslova, (3) organizirati pojedinačni rad u knjižnici (korištenjem referentne i stručne građe, (4) organizirati obvezno korištenje zaštitne maske i dezinfekciju ruku, (5) organizirati dezinfekciju knjiga nakon vraćanja u knjižnicu, (6) obvezno istaknuti upute i preporuke za pridržavanje pravila u knjižnici, (7) prozračivati prostora knjižnice više puta tijekom radnog vremena.

Na početku krizne situacije školski knjižničari izradili su: smjernice za rad školskih knjižnica koje su temeljili na Standardnu za školske knjižničare i kojima su svoje korisnike upoznali sa svojim novim načinom rada, primjerice: (1) korisnici vraćaju građu u različito vrijeme kako bi se spriječio kontakt između učenika iz različitih razreda, (2) korisnici ulaze u prostor knjižnice „jedan po jedan“ uz poštivanje propisanog fizičkog razmaka, (3) vraćena građa stavlja se u plastičnu košaricu ili kutiju za povrat knjiga gdje se zadržava 72 sata ili dezinficira i tada se

vraća nakon 24 sata karantene na police, (4) korisnici ne ulaze u prostor s knjižnom građu već knjižničar donosi i izdaje građu. Ovo su samo bile neke od smjernica u vrijeme krizne situacije.

Ukoliko dođe do kriznih situacija mora se oformiti krizni menadžment. Krizni menadžment se može definirati kao aktivnost usmjerena na ovladavanje situacije opasne po: (1) opstanak knjižnice i drugih organizacija, (2) planiranje i (3) provođenje mjera za osiguranje temeljnih ciljeva knjižnice kao organizacije. Uz krizni menadžment sve više na važnosti dobija i krizni kontroling. Iako je kontroling redovita stručna i neutralna pratnja uspješnog poslovanja, u kriznim situacijama kontroling postaje nezamjenjiv [6].

4. Zaključak

Epidemija je pokazala da su školske knjižnice sposobne ne samo da se prilagode kriznim situacijama u potpunosti već su pokazale svoju sposobnost u uspješnom provođenju i pružanju svojih usluga koje su zahtijevale poštivanje epidemioloških mjera i online usluga koje nisu zahtijevale fizičko prisustvo korisnika u školskoj knjižnici. Temeljem pokazane spremnosti na pružanje svih e-usluga korisnicima knjižnica, možemo istaknuti kako i danas bez obzira na kontaktnu suradnju knjižnice s korisnicima, knjižnice mogu u potpunosti funkcionirati online te pružati kvalitetnu podršku čitateljima. Dakle, knjižnice su spremne uvijek na učinkovito funkcioniranje u Hrvatskoj u vrijeme bilo kakve krizne situacije (online) ali i u živo na fizičkom radnom mjestu unutar obrazovne ustanove.

5. Literatura

- [1.] Filipeti, A., Romac, M. i Al-Nidawi, A. (2024). Mentalno zdravlje na radom mjestu: što knjižničari u Hrvatskoj misle o tome?. *Bosniaca*, 29 (29), 47-65. <https://doi.org/10.37083/bosn.2024.29.47>.
- [2.] Bunić, S. i Krpan, K. (2024). Kako komunicirati s korisnicima: radionice komunikacijskih vještina za knjižničarske tehničare u Knjižnicama grada Zagreba. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 67 (2), 243-263. <https://doi.org/10.30754/vbh.67.2.1166>.
- [3.] Knjižnica. URL: <https://os-treca-ck.skole.hr/knjiznica/> (11.3.2025.).
- [4.] Rubinić, D. (2024). Studentska perspektiva uloge knjižničara u procesu traženja informacija: rezultati istraživanja. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 67 (2), 43-76. <https://doi.org/10.30754/vbh.67.2.1194>.
- [5.] Knjižnica. URL: <https://library.foi.hr/lib/687> (11.3.2025.).
- [6.] Osmanagić Bedenik, N. (2010). *Krizni menadžment: teorija i praksa*. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 8 (1). Raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/87513> (12.3.2025.).

Kratke bilješke o autorima:

Izv. prof. dr. sc. Matija Varga radi na Sveučilištu Sjever na radnom mjestu izvanredni profesor. Predavanja i vježbe izvodi na Odsjeku za poslovanje i menadžment Sveučilišta Sjever i Odjelu za računarstvo i informatiku. Također, nastavu održava i na Odjelu komunikologije, medija i novinarstva. Isto radi i na Veleučilištu Baltazar Zapešić, tj. tamo održava nastavu iz kolegija: Uvod u (X)HTML i CSS, Objektno programiranje te Web programiranje. Redovito se stručno i znanstveno usavršava te izlaže radove na državnim i međunarodnim stručnim i znanstvenim skupovima (konferencijama) iz područja računarstva i informatike.

Dr. sc. Dražen Ružić radi u III. OŠ Čakovec, gdje je zaposlen na radnom mjestu stručnog suradnika školskog knjižničara. Posljednjih nekoliko godina voditelj je Županijskog stručnog vijeća školskih knjižničara osnovnih i srednjih škola Međimurske županije. Posebno je angažiran na mjestu voditelju nacionalnog projekta za poticanje i promociju kulture čitanja „Čitanjem do zvijezda“ koji se provodi u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske, te među pripadnicima hrvatske manjine u Republici Srbiji. Međimursku narodnu baštinu i njezino čuvanje provodi kroz projekt „Ruža međimurska“. Kao stručni suradnik sudjeluje na stručnim skupovima za školske knjižničare kao sudionik ili predavač.